

УДК 94(477.908):392.3

Гриценко А.П.

Місто Глухів Сумської області, Україна

ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС ЯК ДИДАКТИЧНА КАТЕГОРІЯ // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського : збірник наукових праць. – Випуск 1.41.(93). – Т. 2. – Миколаїв: МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2013. – 170 с. (Серія «Педагогічні науки»). – С. 24-27.

У статті аналізується використання інформаційних ресурсів у процесі навчання історії. Розглядається питання класифікації та типології інформаційних ресурсів. Окреслено співвідношення між традиційними та новітніми (електронними) інформаційними ресурсами.

Ключові слова: інформаційні ресурси, інформація, формування умінь, історія, традиційні інформаційні ресурси, новітні (електронні) ресурси, освітні електронні ресурси.

Постановка проблеми Кінець ХХ століття вніс значні зміни у розуміння феномену інформації та її соціального значення. Можна стверджувати, що в умовах сучасного глобального суспільства інформація стає стратегічним продуктом. Здатність суспільства та його інститутів збирати, накопичувати та використовувати інформацію, забезпечувати свободу інформаційного обміну є однією з основ успішного розвитку підростаючого покоління.

Зважаючи на це, на сучасному етапі інформаційні ресурси розглядають як ресурси державного значення, що забезпечують розвиток інформаційного суспільства. За своєю значимістю вони не лише не поступаються іншим видам стратегічної сировини, але і відносяться до найбільш важливого виду ресурсів, що визначають перед усім інтелектуальну складову розвитку суспільства. Збереження, розвиток та раціональне використання цього стратегічного ресурсу майбутнього є завданням величезної ваги для будь-якого суспільства [15, с.2]. Тому в умовах сьогодення питання, пов'язані з проблемою формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання історії, набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх наукових досліджень Вагомі наукові дослідження присвячено вивченню поняття формування інформаційних умінь під час роботи

з історичними джерелами (К.О.Баханов, В.С.Власов, Л.І.Задорожна, Т.П.Ковбасюк, Ю.Б.Малієнко, В.О.Мисан, О.І.Пометун, Г.С.Фрейман), запровадження інтерактивного навчання (Л.І.Пироженко, О.І.Пометун), застосування комп'ютерних технологій (О.П.Мокрогуз, С.О.Нетесов, А.І.Фоменко, О.А.Худобец), а також використання та формування Інтернет-ресурсів з історії України (Р.В.Мірошник, О.В.Жданович та ін.)

Мета статті – проаналізувати сутність поняття інформаційних ресурсів як дидактичної категорії у зарубіжній та вітчизняній психолого-педагогічній літературі, узагальнити підходи щодо їх типології та класифікації.

Виклад основного матеріалу Впровадженню в науковий обіг поняття «інформаційного ресурсу» припадає на кінець ХХ століття і пов'язане з виходом у 1984 р. книги Г.Р.Громова «Національні інформаційні ресурси: проблеми промислової експлуатації» [8], але ще досі немає його універсального визначення та єдиної та об'єктивної класифікації, проте сам термін активно використовується в теорії та практиці.

Дослідники розглядають поняття інформаційних ресурсів у вузькому та широкому значеннях слова. У вузькому значенні – це знання, вже готові для доцільного соціального використання, тобто відчужені від носіїв і матеріалізовані знання. У широкому сенсі – вони включають у себе всі відчужені від носіїв і включені в інформаційний обмін знання, існуючі як в усній, так і в матеріалізованій формі [13].

На нашу думку, інформаційним ресурсом є лише та інформація, що актуалізована для навчальної діяльності учнів – використана на уроці та ефективно реалізована для здобуття знань з історії.

Отримання інформації в сучасних умовах стає життєво необхідним ресурсом, без якого неможливо досягти як навчальних та професійних цілей, так і задоволення багатьох матеріальних та культурних потреб. Завдяки новітнім технологіям змінюється роль, спосіб, швидкість та ефективність використання інформації в процесі навчання [17; 18; 19].

Дослідимо питання класифікації інформаційних ресурсів в залежності від наявності або відсутності окремої організаційної форми їх існування в процесі вивчення історії в старших класах школи.

В широкому розумінні класифікації інформаційних ресурсів дослідники розділяють їх за: 1) за способом фіксації [11, с.7]:

- зафіксовані на машинних носіях інформаційні ресурси, обробка яких ведеться за допомогою машин, називаються активними інформаційними ресурсами [8, с.35];

- зафіксовані на інших, немашинних носіях (папір, плівка тощо);

2) за способом утворення інформації:

- первинні (природні) — інформаційні ресурси, що містять інформацію, яка сформувалась у природних умовах;

- вторинні (штучні) — інформаційні ресурси, що містять відомості, отримані штучно в процесі науково-дослідної діяльності, будь-якої творчої роботи, яка ґрунтується на обробці наявної інформації за спеціальними параметрами та моделями. Як зазначає Д.П. Калаянов, будучи неповним відображенням, вторинна інформація залежить від первинної [12, с.61]

3) за способом формування інформаційних масивів та поширення інформації:

- стаціонарні;

- пересувні (мобільні) інформаційні ресурси формуються, головним чином, у вигляді банків даних, що включають в себе базу даних та пошуковий апарат до неї, і поширюються як інформаційний продукт на переносних носіях інформації (CD-ROM) [14, с.39-40];

Представлену інформацію про інформаційні ресурси, що використовуються в навчальному процесі при вивченні історії старшокласниками, можна згрупувати, на наш погляд, у вигляді двох частин:

- традиційні інформаційні ресурси (бібліотеки, музеї, архіви тощо) та

- новітні (електронні) інформаційні ресурси (електронні документи на локальному комп'ютері та у всесвітній мережі Інтернет). О.П.Пометун називає їх «освітні електронні ресурси» [16, с.193].

Розглянемо їх більш детально:

Бібліотека – це інформаційний, культурний та освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки.

Сучасна бібліотека може виступати джерелом інформаційних ресурсів в обох видах: традиційному та новітньому (електронному). В перспективі, фонди, каталоги, повнотекстові ресурси усіх бібліотек будуть розглядатися як складові частини єдиної електронної бібліотеки.

Тобто, електронні бібліотеки відрізняються від традиційних не тільки і не стільки тим, що використовують електронний формат видань, а в першу чергу тим, що забезпечують доступ до віддаленого, розподіленого та різноманітного ресурсу за допомогою телекомунікаційних технологій.

На відмінну від бібліотеки інформаційні ресурси музеїв більш консервативні. Адже, музей - це своєрідний архів речей, предметів. К.О.Баханов у праці «Лабораторно-практичні роботи у викладанні історії України» розкриває методику роботи з речовими джерелами в умовах використання практично-лабораторного методу навчання історії. Автор визначає основні етапи самостійної роботи учнів над історичним джерелом (в т. ч. над музейним експонатом) [3, с.33].

Більшість музеїв швидко відреагували на тенденції в розвитку електронних засобів масової інформації та медіа-технологій, вдало інтегрувавши візуальні засоби у традиційну музейну практику, пропонуючи сьогодні відвідувачам своїх сайтів здійснити віртуальні екскурсії [9, с.7].

Архівні та бібліотечні уроки разом із лабораторним уроками та екскурсіями О.І.Пометун відносить до двох типів уроків - формування умінь і навичок та

застосування знань, умінь і навичок. Вони передбачають формування складних узагальнених умінь або предметних компетенцій, наприклад умінь конспектувати лекції, читати історичні джерела, розробляти дидактичні матеріали до вивчення історії: опорні конспекти, синхроністичні і хронологічні таблиці інші графічні та образні засоби наочності тощо. [16,223].

Зазначимо, що робота старшокласників з документами на уроках має вводитись досить поетапно, відповідно до вікових особливостей, психології сприйняття й готовності до самостійного аналізу інформації, що приховується в документах. Так, зокрема, Л.В.Задорожна зазначає, що саме для категорії старшокласників вміння використовувати різні історичні документи і є своєрідною перевіркою на зрілість та досконалість їх розумових здібностей, зокрема вміння аналізувати, порівнювати, критикувати, узагальнювати, що формує схильність до теоретизування [10, с.2].

Пошук необхідних документів для роботи на уроці, як для учителя, так і для старшокласників полегшують шкільні хрестоматії. К.О.Баханов визначає основні форми організації самостійної роботи учнів з джерелами (широке учнівське дослідження, міні дослідження, «пробуджувальні заняття») [3].

В останні роки в рамках опрацювання теми формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії нами особисто була проведена значна робота в цьому напрямку. Автором було підібрано історичні документи, спогади і свідчення сучасників історичних подій, статистичні відомості і таблиці до навчальних курсів «Всесвітня історія» та «Історія України» в 10-11-х класах у відповідності із чинною програмою.

Вперше в дидактиці історичної освіти України та ближнього зарубіжжя було підібрано документи до кожного конкретного уроку. Крім того, для самоперевірки учнями засвоєння навчального матеріалу до кожного документи нами було підготовлено по 2-5 відповідних запитання.

В 2011 році розпочалось, та нині продовжується видання окремими книжками хрестоматій для роботи старшокласників [6].

Нині ми продовжуємо систематизацію історичних документів в 10 класі.

Питанню роботи старшокласників з історичними документами в рамках формування умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання історії було присвячено видання нами календарних [5] та поурочних планів з курсу історії в 10 класі [7].

Інтенсивна комп'ютеризація інформаційних ресурсів призводить до виділення окремого виду електронних Інтернет-ресурсів. Сучасні (електронні) освітні ресурси можна поділити на дві великі групи: локальні та віддалені, тобто інформаційні ресурси, що зберігаються на дисках (в т.ч. в комп'ютері) та у всесвітній мережі Інтернет.

В науковій літературі представлено типологію сучасних електронних ресурсів [1; 2]:

- електронні текстові аналоги друкованих видань, таких як книги, журнали;
- електронні образи друкованих видань;
- бази даних;
- нові форми публікацій (електронні оголошення, матеріали електронних конференцій та інші);
- електронні публікації аудіо- та відеоінформації;
- мультимедійні та програмні продукти;

Р.П.Бужиков виділяє основні функції мережі Інтернет в системі освіти, пов'язуючи їх з такими послугами: [4].

- мовними (електронні бібліотеки, бази даних інформаційні системи, підручники, методична література, електронні періодичні видання, довідкові файли, навчальні комп'ютерні програми і тому подібне);

- інтерактивними (електронна пошта; електронні телеконференції; бесіди в реальному часі за допомогою ICQ і Skype);

- пошуковими (каталоги та пошукові системи).

На даному етапі вищеназвані послуги досить добре розвинені в мережі Інтернет, але практично не використовуються у взаємодії „вчитель-учень-вчитель” на уроках всесвітньої історії.

Висновки. Як показав аналіз наведених позицій, дискусія щодо розуміння сутності поняття інформаційних ресурсів як дидактичної категорії триває.

Виявляється недостатнім дати старшокласникові певну суму знань, яку можна закласти в стандарти, підручники, навчально-методичні посібники і тому подібне. При формуванні у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії необхідно розвивати у них самостійне, творче, критичне мислення, уміння вільно взаємодіяти на основі спільності інтересів з використанням широкого спектру інформації, що відображає різні точки зору на одну і ту ж проблему.

Якщо розглядати такий підхід до інформаційних ресурсів як дидактичної категорії, то вважаємо (за О.І.Пометун, А.Б.Антопольским, К.В.Вигурським), що у системі їх класифікації доцільно використання поділ на дві складові: традиційні інформаційні ресурси (бібліотеки, музеї, архіви тощо) та новітні (електронні) інформаційні ресурси (електронні документи на локальному комп'ютері та у всесвітній мережі Інтернет). При чому, більший акцент звертати на багатокомпонентне соціокомунікативне явище – Інтернет-ресурси, що акумулює багато властивостей та їхніх проявів: інформативність, когнітивність, комунікативність. Адже стійкі взаємозв'язки та взаємовпливи між названими складовими обумовлюють інтегрований характер Інтернет-ресурсів.

Отже, інформатизація освіти об'єктивно веде до реорганізації навчально-методичної роботи; підвищення вимог до вчителя та учнів, зміну їх ролі при різкому збільшенню обсягу доступних інформаційних ресурсів.

Література:

1. Антопольский А.Б., Вигурский К.В. Электронные издания: проблемы и решения // Информационные ресурсы. — 1998. — № 1. — С. 19-23.
2. Баркова О.В. Питання організації фонду онлайн-документів електронної бібліотеки // Реєстрація, зберігання і обробка даних. — 2002. — Т. 4, N 2. — С. 85-95.
3. Баханов К.О. Лабораторно-практичні роботи у викладанні історії України: посіб. для вчителя. – К.: Вид-во „Генеза”, 1996.-205 с.

4. Бужиков Р. П. Дидактичний потенціал Інтернет-технологій в сучасній системі освіти / Р. П. Бужиков // Проблеми освіти: наук. збірник Ін-ту інновац. технологій і змісту освіти МОНМС України. – К., 2011. – Вип. 66. – Ч. II. – С. 40–45. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://edu.of.ru/mediaeducation/default.asp?ob_no=30060

5. Гриценко, А. П. Всесвітня історія. 10 клас: календарне планування, профільний рівень, I семестр. Всесвітня історія. 11 клас : календарне планування, профільний рівень, I семестр / А. П. Гриценко // Історія та правознавство. – 2011. - № 19/21 . – С. 2-75.

6. Гриценко А.П. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 11 клас. Ч. 1. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 124 (4) с.; Гриценко А. П. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 11 клас. Частина 2. – Х., 2012. – 124 (4) с.; Гриценко А.П. Хрестоматія з історії України. 11 клас. Ч. 1 / А. П. Гриценко. – Х., 2011. - 127 с.; Гриценко А.П. Хрестоматія з історії України. 11 клас. Ч. 2 / А. П. Гриценко. – Х., 2011. - 127 с.

7. Гриценко А. П. Усі уроки до курсу «Історія України». 10 клас. Стандартний та академічний рівні. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 221 с.; Гриценко А. П. Усі уроки до курсу «Всесвітня історія». 10 кл. – Х., 2012. – 239 с.

8. Громов Г.Р. Национальные информационные ресурсы: проблемы промышленной эксплуатации. Монография. — М.: Наука, 1984.— 240с.

9. Десятов Дмитро Організація віртуальних екскурсій на уроках історії [Текст] / Д. Десятов // Історія України. Шкільний світ. - 2010. - N 21. - С. 6-9.

10. Задорожна Л.В. Методика використання історичних документів на уроках історії України в загальноосвітній школі: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Л.В. Задорожна; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2005. - 19 с.

11. Елепов Б.С., Чистяков В.М. Управление процессами использования информационных ресурсов / Монография. - Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1989.— 238с.

12. Каляянов Д.П. Административно-юрисдикционная деятельность органов внутренних дел Украины. Учебное пособие. - Одесса: АО БАХВА, 1998. - 128с.

13. Конецкая В. П. Социология коммуникации : учебник / В. П. Конецкая. — М. : Междунар. ун-т бизнеса и управления, 1997. - 304 с.
14. Копылов В.А. Информационное право: Учебное пособие. — М.: Юристъ, 1997. — 472с.
15. Курас І. Інформаційні ресурси України: стратегія розвитку // Бібліотечний вісник. — 2001. — №1. — С.2-6.
16. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. - К.: Генеза, 2005. - 328 с
17. Солдаткин В.И. Информационно-образовательная среда открытого образования // Тезисы докладов IX Всероссийской научно-методической конференции «Телематика-2002». – Санкт-Петербург. – 2002.
18. Flexible Distant Learning // Communicstion and Information Technologies (CIT) Course. Applied Module for Teachers. Chapter 1. – 1999.- <http>
19. Theory and Practice of O-line Learning / Ed. By T.Anderson, F.Elloumi. – Canada: Athabasca University. – 2004. – 454 p.

Гриценко А.П.

Город Глухов Сумской области, Украина

ПОНЯТИЕ ИНФОРМАЦИОННЫЙ РЕСУРС КАК ДИДАКТИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ

В статье автор анализирует использование информационных ресурсов в процессе обучения истории. Рассматривается вопрос классификации и типологии информационных ресурсов. Определены соотношения между традиционными и новейшими (электронными) информационными ресурсами.

Ключевые слова: информационные ресурсы, информация, формирование умений, история, традиционные информационные ресурсы, новые (электронные) ресурсы, образовательные электронные ресурсы.

Gritsenko A.P.

Deaf City of Sumy region, Ukraine

THE CONCEPT OF INFORMATION RESOURCES AS DIDACTIC CATEGORY

The article examines the use of information resources in teaching history. The question of classification and typology of information resources. Outlines the relationship between traditional and new (electronic) information resources.

Keywords: *information resources, information, skills formation, history, traditional information resources, new (electronic) resources, educational electronic resources.*